

INSTITUTSKE VIJESTI

15 GODINA DJELATNOSTI INSTITUTA ZA BOTANIKU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Dne 9. veljače 1960. Sveučilišni savjet je potvrdio odluku Sveučilišnog vijeća od 25. siječnja iste godine o osnivanju Instituta za botaniku Sveučilišta u Zagrebu, što znači da Institut djeluje već 15 godina kao posebna znanstvena ustanova koja se bavi proučavanjem biljnoga svijeta u našoj Republici. Iako je 1975. godina jubilarna i zbog 100-godišnjice visokoškolske nastave i znanstvenog rada iz botanike na zagrebačkom Sveučilištu, što znači da se kod nas već odavno proučava biljni svijet, osnivanjem Instituta za botaniku stvoreni su još povoljniji uvjeti za brži razvoj znanstveno-istraživačkog rada na području botanike u našoj Republici.

Institut je osnovan sa svrhom da objedini svu znanstveno-istraživačku djelatnost na području botanike na Sveučilištu, bez obzira na kojem se fakultetu ili zavodu odvija. To je pridonijelo da se ovim istraživanjima pristupi planski i koordinirano.

Iako je do tada hrvatska botanička nauka dala više istaknutih istraživača (Šloser, Vukotinović, Vouk, Horvat i dr.) ipak je ona bila u znatnom zaostatku u odnosu na dostignuća susjednih naroda. Za ilustraciju samo da spomenemo da još nemamo jedne cjelovite i kritički obrađene flore naših krajeva, koja je osnova za sva ostala botanička istraživanja. Dok mnogi naši susjedi imaju i po nekoliko izdanja svojih kritički obrađenih flora, mi još nemamo nijedno jedino. Sve što se učinilo u tom pogledu, bilo je u sklopu 15 godišnjice djelatnosti Instituta za botaniku Sveučilišta, o čemu će biti još kasnije govora. Slično je bilo i sa ostalim područjima vrlo raznolike znanosti kao što je botanika.

Stoga su svi hrvatski botaničari prihvatili novu instituciju i dali joj svoju podršku. Od samog početka Institut je imao 4 odjela. za morfologiju, fiziologiju, geobotaniku i istraživanje nižega bilja.

Odjel za morfologiju bavi se uglavnom istraživanjima anatomije višega bilja i naročito morfološkim istraživanjima biljnih virusa, na čemu su postignuti naročito dobri rezultati koji su zapaženi ne samo kod nas, nego i općenito u tom području znanosti. Objavljen je veliki broj radova, i to pretežno u stranim znanstvenim časopisima, tako da su zapaženi i u stručnoj literaturi. Pročelnik Odjela je prof. dr. Davor

Miličić, koji je ujedno predstojnik Zavoda za botaniku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. Većina suradnika su iz tog zavoda, ali u obradi raznih tema sudjeluju i suradnici Poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku, Prirodno-matematičkog fakulteta u Sarajevu i dr. Na pojedinim zadacima rade i stalni namještenici Instituta.

Problematika Odjela za fiziologiju, koji vodi prof. dr Zvonimir Davidé, red. profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, je kultiviranje biljnoga tkiva i istraživanje utjecaja raznih tvari na rast biljaka, za što su angažirani stalni namještenici Instituta. Inače u sklopu odjela djeluju i suradnici iz Botaničkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, koji se bave fiziologijom i morfologijom biljne stanice. Iz svih tih područja objavljeno je mnogo radova u našim i stranim znanstvenim časopisima.

Najbrojniji je Odjel za geobotaniku, koji pored stalnih namještenika Instituta okuplja i suradnike sa Prirodoslovno-matematičkog, Poljoprivrednog, Šumarskog i Biokemijsko-farmaceutskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Gotovo kroz čitavo vrijeme djelovanja Instituta Odjel je vodio prof. dr Stjepan Horvatić, naš istaknuti fitocenolog. Jedan od glavnih zadataka Odjela je izrada Analitičke flore Hrvatske i Jugoslavije. Djelo je zamišljeno da izađe u više tomova. Do sada su izašla 2 sveska I toma, a pripremljen je za štampu i 3. svezak. U posljednje vrijeme se nastoji ubrzati rad na ovom za našu botaničku znanost toliko važnom djelu.

Vrlo važan zadatak u tom Odjelu je i izrada toliko potrebne vegetacijske karte Hrvatske. Do sada je kartografski obrađena površina od 23.000 km². Kod toga obuhvaćena su ova područja: Istra, koja je gotovo u cijelosti završena, Velebit (završen većim dijelom), područje ličke Plješivice, koja je također većim dijelom završena. Zatim je kartografski obrađeno cijelo područje Obrovac—granica Bosne i Hercegovine do poteza Split—granica BiH. Također je uglavnom završeno i područje od Ploča pa sve do krajnjeg juga Hrvatske. Isto tako je završen i najveći dio Velike Kapele, osim primorskog dijela. Od otoka kartografski još nisu obrađeni otoci Korčula, Premuda, Lastovo, Sušac, južni dio Lošinja, Sv. Petar, Plovik i djelomično Silba i Olib.

Od kontinentalnih dijelova Hrvatske kartiranjem je u cijelosti obuhvaćeno Hrvatsko zagorje i Samoborsko gorje, a djelomično Moslavačka gora, Spačva i neki dijelovi oko Plaškog, te nešto nizinskog područja južno od Samoborskog gorja.

Institut uskoro izdaje standard boja i znakova, kao prvi i najnužniji dio predradnji za tiskanje vegetacijskih karata, od kojih će prvi list biti pripremljen za tisak tijekom ove godine.

U sklopu Odjela za geobotaniku obrađuje se i više tema iz ekologije bilja, fitocenologije, citogenetike, introdukcije višega bilja i floristike. Iz svih tih područja objavljen je veliki broj znanstvenih radova u našim i stranim znanstvenim časopisima, od kojih je većina zapažena i navodi se u znanstvenoj i stručnoj literaturi. Od posebnog su značenja brojni floristički prilozi za potpunije poznavanje flore naših krajeva.

Četvrti je Odjel za istraživanje nižega bilja, koji djeluje pod vodstvom dr Zlatka Pavletića, redovnog profesora Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. Pored florističkih i ekoloških istraživanja raznih skupina nižega bilja, bakterija, alga, gljiva i mahovina, unutar Odjela su razvijena i limnološka istraživanja, u kojima surađuju, pored stalnih namještenika Instituta i botaničara iz Zavoda za botaniku

Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, i zoolozi iz Zoologijskog zavoda istog fakulteta. Na taj način su limnološki ispitane mnoge površinske vode u našem krškom području, a u posljednje vrijeme i rijeka Sava. Također se unutar Odjela razvijaju i mikrobiološka istraživanja površinskih voda, mora i tala. Većina spomenutih istraživanja obuhvaćaju i problematiku bioloških ispitivanja onečišćenih voda i tala. Iz svih tih područja objavljen je veliki broj znanstvenih radova u domaćim i stranim časopisima, koji se navode u znanstvenoj i stručnoj literaturi, a neki podaci i rezultati iz ovih istraživanja su ušli i u poznate priručnike i monografije. Izrađeno je nekoliko priručnika koji su objavljeni bilo u vlastitoj nakladi Instituta ili preko drugih izdavača.

Kao što se vidi, istraživački rad u odjelima bio je vrlo raznovrstan i, možemo reći, plodan. Desetak stalnih znanstvenih radnika Instituta i preko 40 stalnih vanjskih suradnika s raznih fakulteta i drugih znanstvenih ustanova, objavilo je od osnivanja Instituta do danas preko 500 znanstvenih radova u našim i mnogim uglednim internacionalnim časopisima, a k tome još 3 sveska Analitičke flore Jugoslavije, 2 druga floristička djela (Ekskurzijska flora i Flora mahovina Jugoslavije) i kao stalnu ediciju »Acta Botanica Croatica«, jedini znanstveni botanički časopis u Jugoslaviji, u kome se objavljuju ne samo radovi članova Instituta, nego i drugih botaničara iz naše zemlje, pa i inozemstva. Taj je časopis postao kvalitetan naročito u posljednje vrijeme, iako izlazi s prekidima od 1925. godine, tako da je do sada izašlo već 33 godišta. Ta se kvaliteta odražava u sadržajnom i tehničkom pogledu, a, što je možda najvažnije, izlazi redovno. U dobroj mjeri je to zasługa sadašnjeg glavnog urednika časopisa, prof. dra Ljudevita Ilijanića.

Trebalo bi također napomenuti da Institut surađuje sa mnogim ustanovama i organizacijama, kao što su Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Institut »R. Bošković«, Institut za oceanografiju i ribarstvo u Splitu, Biološki institut JAZU u Dubrovniku, Republički zavod za zaštitu prirode SR Hrvatske i SR Crne Gore, Hidrometeorološki zavod SR Hrvatske, Biološki institut u Sarajevu, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, Institut za kemijska i rudarska istraživanja u Tuzli, Sekretarijat za urbanizam, građevinarstvo, stambene i komunalne poslove SR Hrvatske, Republički savjet za naučni rad SRH, Institut za biologiju »Jovan Hadži« Slovenske Akademije znanosti i umjetnosti, Institut za biološka istraživanja »Siniša Stanković« u Beogradu, Škola narodnog zdravlja »Andrija Štampar« Medicinskog fakulteta u Zagrebu, Botanički zavod Biotehničkog fakulteta u Ljubljani, Botanički zavod i Botanička bašta Prirodno-matematičkog fakulteta u Beogradu, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu, Filozofski fakultet u Prištini, Hidrobiološki zavod u Ohridu, Prirodoslovni muzej Rijeka, Oceanološka stanica u Kotoru, Pedagoška akademija u Splitu, Poljoprivredno-školski istraživački centar u Križevcima, Arboretum Trsteno, Arboretum Opeka, Institut za elektroprivredu u Zagrebu, Veterinarski fakultet u Zagrebu, Farmaceutsko-biokemijski fakultet u Zagrebu, Sekretarijat za vodoprivredu SRH, Zavod za istraživanja u šumarstvu Šumarskog fakulteta u Zagrebu, Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada JAZU, Institut za šumarstvo SR Makedonije, Nacionalni park »Plitvička jezera«, Nacionalni park »Risnjak«, Upravljeni prirodni rezervat »Kopački rit«, Nacionalni komitet programa »Čovjek i biosfera«, Nacionalni komitet za znanstvena istraživanja Dunava i pritoka, Nacionalni komitet za istraživanje Mediterana, Pokret »Nauku mladima« za SR Hrvatsku, Hrvatsko prirodoslovno društvo, Istočnoalpsko-dinarsko društvo za istraživanje vegetacije i dr., što također ukazuje na plodnu djelatnost Instituta.

Sve su to nesumnjivi uspjesi koje je postigao Institut ovih 15 godina svoga postojanja. Ali kroz to vrijeme bilo je i mnogo poteškoća, koje su dolazile izvana, a bilo je i onih subjektivnog karaktera. Posebno su to bile, razumije se, one financijskog karaktera. Glavni izvori financiranja bili su prijašnji Savezni fond za naučni rad i Republički fond za naučni rad, te Sveučilište u Zagrebu, uz mali priliv sredstava iz drugih izvora. Iako su se ugovorena sredstva uvijek ostvarivala, ona se nisu dostavljala jednakomjerno, što je pravilo nepravilike kod izvršavanja zadataka, koji su često u botaničkim istraživanjima vezani za teren i sezonu. Ali i laboratorijski zadaci se nisu mogli zbog toga redovito izvršavati. Sve to, uz neke unutrašnje slabosti, u mnogome je spriječavalo da se postignu još bolji rezultati. Treba također spomenuti da je bilo i zadataka, koji su se trebali bolje izvršavati. To se naročito tiče izrade Analitičke flore i vegetacijske karte Hrvatske, koja ostvarenja su daleko od planiranih, o čemu bi se u budućnosti trebalo voditi mnogo više računa nego do sada.

Ako se osvrnemo na ovo što je postignuto kroz ovih posljednjih 15 godina u Institutu za botaniku Sveučilišta u Zagrebu, može se zaključiti da je ova znanstvena ustanova i pored poteškoća i nedostataka, pokazala uspješnu djelatnost i da je njegova dosadašnja bilanca pozitivna. To će biti dobra osnova za daljnji uspješan rad, pogotovu ako se nedostaci i poteškoće svedu na najmanju mjeru. Ako se tome doda jedinstveno okupljanje svih naših botaničara, ne samo iz Zagreba, nego i izvan njega, u drugim dijelovima naše Republike, tada se ne trebamo bojati da će naša botanička nauka biti u tolikom zaostatku za dostignućima naših susjeda.

Ovaj kratki prikaz o 15 godina djelovanja Instituta bio bi nepotpun, kada se ne bi spomenulo i dugogodišnjeg njegovog direktora, prof. dra Stjepana Horvatića, koji je gotovo čitavo to vrijeme kao njegov rukovodilac dijelio s njime radost uspjeha, gorčinu nerazumijevanja i težinu odgovornosti.

*Prof. dr ZLATKO PAVLETIĆ,
direktor Instituta za botaniku Sveučilišta u Zagrebu*